

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ ԱՆՏԻՊ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

Մոսկուա , 25ին Հոկտ. 1867.

Իմ ազնիւ բարեկամ

Գրիգոր Յարութիւնեան (1)

Սիրելի նամակդ ամսուս Աւից արձակուած, անկորուստ հասաւ ինձ
Ես գուշակում էի արդէն, որ Ձեզ պիտի մի հիւանդութիւն պատահած լի-
նէր, որոյ պատճառաւ այսքան երկար փնայ աչքս Ձեր պատասխանուն ծա-
ւելի եղաւ ինձ լսել Ձեր նամակից, որ աչացաւութիւն ունիք Հարկաւոր է
Ձեզ օրինաւոր բժշկի հետ խորհրդակցել, զգուշութեամբ գործ դնել մի
իմաստուն եւ բանազէտ բժշկի պատուէրներ լա՛ւ կը լինէր Ձեզ մի քանի
ժամանակ ժուժկալել մտակերութիւնից, գինու գործադրութիւնից, հե-
ռացնել ձեզանից ամենայն բորբոքիչ եւ ջնուցիչ կերակուր կամ ըմպելի .
ջուր կամ լիմոնապ խմել շատ . աղօտալոյս սենեկի մէջ նստել, որովհե-
տեւ սաստիկ լուսափայլութիւնն շոյնպէս գրգռեցուցիչ է աչքի ջրղերին .
ամենեւին հեռի պահել ծուխ ասած քան, որ լինում է թամբաքու (պա-
պիրոս) քաշելուց : Կաթն եւ սպիտակ հաց իբրեւ կերակուր, կակղու-
թիւն, այո՛ եւ լուծուկի իսկ որովայնի (մի քանի օր) վատ չէր լինելու :
Դուք չէք գրում ինձ, թէ ի՛նչ առիթներով յառաջացած է Ձեր աչացա-
ւութիւնը : Հարկաւոր չէ Ձեզ նստել պատուհանին դէպողիդ յանդիման
այլ այնպէս, որ լոյսը կողմնակի ընկնի Ձեր աչքի վերայ . լաւ է նոյն-
պէս հոգալ, որ աչքի առարկան լինէին կանաչ մարմիններ, կանաչ դաշտ,
կանաչ թուղթ, կանաչ վարդաբոյս պատուհանների վերայ : Աչք ասած
քանը շատ ազնիւ մի գործարան կամ անդամ է, եւ կարօտ մի՞նչ զգուշու-
թեամբ դարմանատարութեան եւ պահպանութեան Աչացաւութիւնը կամ
առ հասարակ տկարութիւնը աչքի յառաջանում է զանազան պատճառնե-
րից . զոր օրինակ չափազանց կնասիրութիւնից եւ մարմնոյ ազնիւ հիւ-
թերի վատնողութիւնից, ծխից, անպիտան հոտերից, բայց ես կարծեմ
ո՛չ բուք այսպիսի բաներից միշտ հետի էք եղած :

Իմ տեղափոխութիւնս դէպ ի թիֆլիս վաղուց ամառան մէջ, եթէ
Աստուած յաջողէ, ես որոշել եմ Առանց իմ ներկայութեան այդ տեղ.

(1) Դեռ կենդանի է : Երկար տարիներից ի վեր դեռ չարուհակում
է վերակացուի եւ ուսուցչական պաշտօններ վարել Թիֆլիսի Ներսիսեան
Գրիգոր ԲԱՆԱՍԱՆԵԱՆ

ոչինչ բան կարելի չէ կարդալու . և մեք չունիմք եւս իրաւունք յառաջուց հաւատ պահանջել մարդերից . ամենայն ծառ ի պաղոյ իւրմէ ճանաչի . արդիւնք ցոյց տալուց յետոյ կը պահանջենք եւ հատուցումն : Այս խնդիրը վճռած է : Թո՛ղ հանգստանան ամենեկուն հողիքը եւ սիրտերը :

Կաթողիկոսը իւր երկու եպիսկոպոսներով , Պետրոս եւ Խորեն անուն , 19ին աւցեալ Սեպտ . հասաւ Ռոսկուա : Հասարակութիւնը Ռոսկուայաւ բնակ Հայերիս մեծ պատուով ընդունեց նորան նոյն իսկ երկաթուղու իջեւանոյ 12 ժամին գիշերի . 20ին եկաւ եկեղեցի , եկեղեցոյ դաւթի պարպտից , ծիրանի թաւից շինած փառաւոր ամպ հովանի նորա գլխի վերայ տանելով , եւ շարքով կանգնած Լազարեանց ուսումնարանի աշակերտքը ծաղիկներ ցանկելով նորա առաջեւ , մոտ . եկեղեցին , շարականներէ երգեցողութիւնից յետոյ Կաթողիկոսը դադարեցաւ սեղանի առաջեւ երեսը գէպ ի ժողովրդի խուռն բազմութիւնը , որոյ մէջ ներկայ էի եւ ես , շատ ճնշուելով եւ նեղի մէջ , Ասուեցան մի քանի ճառեր ուսանողներէ եւ այլ մարդու բերանով . յետոյ ինչն Կաթողիկոսը ասաց զէպի ժողովուրդը մի քանի գեղեցիկ խօսքեր , օրհնեց բազմութիւնը եւ սորանով աւարտուեցաւ առաջին հրապարակական հանդէսը , ժողովուրդը եկեղեցուց յետոյ զիմեց Կաթողիկոսի մօտ , որ իջեւանած էր հարստական Յօնանեանի տանը , եւ շնորհաւորեց վեհափառ տիրոջ դայուստը : Եւ ես դառնուեցայ այդ տեղ , մի փոքր յետոյ , երբ ժողովրդի բազմութիւնը անօրացած էր : 21ին եկաւ Կաթողիկոսը այցելութիւն Լազարեանց ինստիտուտին . գիրեքտօրը , պրօֆեսսօրքը եւ վարժապետները հաւաքուած միասին , պատուով ընդունեցինք նորան ինստիտուտի փառաւոր դահլճի մէջ , Առաջին ճառ ասողը , իրեւ պրօֆեսսօր Հայոց , պարսից եւ արաբական լեզուի , եղայ ես . ճառը գրոց լեզուով էր , որ ահա ուղարկում եմ Ձեզ : Երկրորդ ճառը ասաց Մսերը , երրորդը մի աշակերտ : Ծառաւարտելով եւ մատուցանելով վեհափառ Տիրոջ , ասաց նա « շատ լաւ է » : Հանդէսը աւարտուեցաւ պահպանիչ տեղով եւ դուրս գալով դահլճից եւ շրջելով ինստիտուտի բոլոր յարկերի , ննջարանների , հիւանդանոցի եւ դասատուների մէջ , 24ին մեր հայկական հասարակութիւնը փառաւոր հացկերութիւն տուեց Կաթողիկոսին նոյն ինստիտուտի մեծ դահլճի մէջ (ժամին երեկոյի . մի արքայաւսիկ ճրագագարդ , մեծախորտիկ , հոյակապ հացկերութիւն էր այս . բազմութիւնը մինչեւ 50 հոգի , հաւասար հատուցմամբ ամեն միսի կողմից 25 մանէթ : Հրաւիրման պատգամաւորքը հասարակութեան անունով , էի եւ եւ մի այլ անձն Ռելիգոն Փոնեանց արուլիսեցի : Կաթողիկոսի կենաց բաժակը խմելու րոպէին տուեցան ճառեր . առաջին ճառաստղը իբրեւ պատգամաւոր հասարակութեան , եղայ նոյնպէս եւ : Եւ այս ճառը ուղարկում եմ Ձեզ , որ աշխարհարար է , բայց աւելի ճոխ եւ հարուստ մտքերով քան թէ

առաջինը դրոյ լեզուով, եւ սասարի ռոնով՝ Կարդա՝ ինքդ եւ մեր բարեկամներին հետ միասին, այնուհետեւ կը հասկանաք Դուք Դու ի՛նչպէս է մտածում Նազարեանցը եւ ի՛նչպէս գիտէ խօսել իւր ազգի գլխի հետ հրապարակով։ Մեր ազգը վաղուց կը ճանաչէր ինձ, եթէ կամենար. բայց մի՞թէ կայ մի հայկական ազգ, որ նախ եւ յառաջ ճանաչէր իւր պատիւը եւ ապա Նազարեանցի արժանաւորութիւնը, որ այսքան որոտում է, թնդում է, դըրդում է օղը — ափսո՞ս — մի հայկական անկեանք, չոր ու ցամաք անապատի մէջ. եւ յօգուտ որո՞յ. ո՞հ, մի ազգի եւ հասարակութեան համար, որպիսի մերն է։ Բայց թո՛ղ չխոտովուի մեր հոգին. մեռածներից բան պահանջել կարելի չէ. նախ եւ յառաջ պիտոյ է այդ մեռածների յարութիւնը բարոյապէս եւ մտաւորապէս, հրաշագործել Քրիստոսի ճշմարտութեամբ եւ աւետարանի լուսով։

Կաթողիկոսի հետ շատ բարեկամացայ, եւ շատ խօսք ու դրոյց մեր մէջ եղաւ ազգային խնդիրների վերայ։ Յոյժ դանդաղաւոր է նա բոլոր հոգեւոր կոտաւորութեան մէջ անկարգութիւնների վերայ. մեծապէս տհաճ է ներսիսեան ուսումնարանի ամենեւին անհոգ եւ բարձի թողի արած կացութեան վերայ, տեղական առաջնորդի կողմից։ Ի հարկէ, ի՛նչ պիտի լինի մի տան կառավարութիւն, որ թողած է ազէտ, յիմար եւ անսիրտ հոգաբարձուների կամքի։ Բայց թէ Կաթողիկոսը ունի՞ որ եւ իցէ հաստատ կամք նորոգելու եւ բարեկարգելու այդ ուսումնարանը — ոչինչ վճարական բան չիմացայ։ Ես իմ կարծիքս եւ ցանկութիւնքս յայտնեցի նորան, եւ նա խոստացաւ ինձ Թիֆլիզից գրել իւր առաջարկելիքը։ Այսօրան Ամսուս 2ին Կաթողիկոսը գնաց Ս. Պետերբուրգ. արդէն յանդիման է եղած Կայսրին (Ալէին), խօսել է նորա հետ եւ հրաւիրուած էր հացկերութեան հարոտնիքի հանդիսին, որ կար Կոնստանտին արքայազնի գասեր յունաց թագաւորի, Դէորդի հետ ամուսնութեան պատճառով։ Արդեօք Կաթողիկոսը վերադառնալու է Մոսկուայի վերայով, թէ եւրոպայի միջով, Վարչաւի եւ Վիննայի վերայով, ոչ ոք չգիտէ ստուգապէս։ Ինձ ցանկալի կը լինէր, որ նա վերադառնար Մոսկուայի վերայով։ Խորեն Նոյնիսոյոսի հետ շատ բարեկամացայ. ազնիւ մարդ է. մեր տեսանելը եւ սիրելը զմիմեանս, մին եղաւ. Եւ ես ուրախ եմ, որ պատեհ ունեցայ իմ բարեացակամութիւնս առ նա մի մեծ խնդրի մէջ հանդէս հանել. եւ իմ թելադրութեամբ այդ բանին մասնակից էր բոլոր հայկական հասարակութիւնը Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի. միայն թէ Կաթողիկոսը մերժեց մեր խնդիրը յօգուտ Խորենի։

Խնդրեմ ինձմէ շատ սիրով ողջունել իմ ազնիւ բարեկամքը, մահաւանդ պայծառափայլ պարոն Միքայէլ Բեհրուգեանը եւ արժանապատիւ Տէր Մովսէս քահանան Սայաթնիկանց։

Ձեր

Ս. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ